

2.

Meertalige taalontwikkeling

Voordat de meertalige taalontwikkeling bij kinderen met een handicap aan de orde komt, wordt eerst ingegaan op de meertalige ontwikkeling bij kinderen die zich normaal ontwikkelen. In dit boek komt de theorie rond meertalige taalontwikkeling alleen kort aan de orde. Wie er meer over wil weten, verwijzen we naar paragraaf 11.6, voor een lijst met aanbevolen literatuur.

Iemand is meertalig “wanneer hij/zij afwisselend meer dan één taal gebruikt ten behoeve van de interactie met relevante gesprekspartners” (Penninx et al., 1998). Bij deze definitie wordt geen oordeel gegeven over het niveau waarop de talen gebruikt worden, en daarom is juist deze omschrijving het meest geschikt om te gebruiken als het gaat om kinderen die talen nog aan het ontwikkelen zijn (Stellingwerf & Visser, 2008).

Over meertalig opgroeien zegt Thordardottir (2006) (vertaald) het volgende:

“Mensen die zijn opgegroeid in een voornamelijk eentalige omgeving (zoals de meeste logopedisten in Nederland, MB), ervaren eentaligheid als de normale situatie om in op te groeien, en meertaligheid als onbekend en ingewikkeld. Maar wat als we dit omdraaien en de situatie bekijken vanuit mensen die altijd in een meertalige omgeving geleefd hebben? Voor hen is het ondenkbaar dat een kind maar één taal zou spreken.

Als je er op die manier tegenaan kijkt, vanuit een meertalige ‘mindset’, verandert het perspectief totaal, en dan veranderen dus ook onze criteria voor wat normaal is. Meertaligheid is dan normaal, gewoon een van de mogelijke taalomgevingen, en niet per definitie een kwestie van ‘pech’ voor het kind. De ontwikkeling van twee talen is in sommige opzichten anders dan een eentalige ontwikkeling, maar het is niet moeilijker, en het is niet de oorzaak van een taalstoornis. Dit perspectief is een veel beter uitgangspunt bij de begeleiding.”

Daarom kiezen wij er in dit boek dan ook voor om uit te gaan van dit perspectief: een meertalige ‘mindset’.

2.1 Belangrijke begrippen

Het onderscheid 'simultane tweetalige ontwikkeling' en 'sequentiële' of 'successieve meertalige ontwikkeling' is in dit verband belangrijk:

- *simultaan*: de verschillende talen worden vanaf of ongeveer vanaf de geboorte aangeboden;
- *successief*: één taal (T1) vanaf de geboorte, een andere taal (T2) op een later moment in het leven van het kind.

In de praktijk is er een overlap tussen beide vormen, ten eerste omdat soms wel twee talen vanaf jonge leeftijd worden aangeboden, waarbij echter een van beide talen duidelijk dominant is, ten tweede omdat sommige kinderen wel met één taal beginnen, maar er al snel een tweede bij leren. Hierna volgt een voorbeeld van een geval met kenmerken van beide vormen.

Samir is een half jaar oud en is de jongste van twee kinderen. Thuis wordt voornamelijk Arabisch gesproken, en de familie woont dicht bij familieleden die ook vaak Arabisch spreken. Zijn oudere zus is 3 jaar, en zij gaat sinds kort naar de Nederlandstalige voorschool. Zij pikt het Nederlands daar snel op en spreekt deze taal sindsdien regelmatig met haar broertje. Verder hoort hij buitenshuis Nederlands.

(Verzonnen casus)

2.2 Verschillen en overeenkomsten met eentalige ontwikkeling

Veel meertalige kinderen in Nederland verwerven verschillende talen successief. In hoeverre verloopt een successieve meertalige ontwikkeling anders dan een eentalige ontwikkeling? En op welke punten zijn er overeenkomsten? Voor de beantwoording van deze vragen citeer ik het Ontwerpatelier (2007).

"Een vergelijking tussen het leren van een eerste taal (T1) en een tweede taal (T2) levert verschillen op en overeenkomsten. Hieronder staan deze overeenkomsten en verschillen genoemd.

Overeenkomsten tussen de verwerving van T1 en T2:

1. Het tempo van de ontwikkeling is sterk *persoonsgebonden* (aanleg/taalleervermogen).
2. Het spontane leren loopt volgens *vergelijkbare ontdekkingsprincipes* (operationaliseringsprincipes, hypothesevorming, tussentaal).
3. De taal wordt *eerder begrepen dan gesproken*: de passieve vaardigheden lopen altijd voor op de actieve.

4. Kinderen leren het meest van een samenhangend en aangepast *taalaanbod* (aansluitend bij hun niveau en de conceptuele ontwikkeling).

Verschillen tussen de verwerving van T1 en T2:

1. T2-leerders leren relatief sneller Nederlands dan Nederlandstalige kinderen (T1-leerders), omdat ze (a) de prelinguale fase kunnen overslaan en (b) al bewuste of onbewuste ervaringen hebben met taalregels in hun eigen taal; hun 'ontdekkings- of operationaliseringsprincipes' zijn al flink geoefend. T2-leerders kunnen de basisprincipes van het Nederlands onder gunstige omstandigheden in twee jaar verwerven. Een Nederlands kind heeft daar vanaf de geboorte 4 tot 5 jaar voor nodig.
2. Het tempo van de ontwikkeling *verschilt* bij T2-leerders *nóg sterker per persoon* dan bij Nederlandstalige kinderen. T1-leerders groeien op in een omgeving waar 'iedereen' de moedertaal hanteert, in samenspel met de ouders en de overige gezinsleden met wie ze een speciale band hebben. Een tweede taal is per definitie anders dan de eerste taal; het taalaanbod is kleiner, minder gevarieerd, en wordt gedaan door buitenstaanders. Sommige T2-leerders spreken alleen Nederlands op school, want thuis en op straat gaan ze alleen met kinderen om uit de eigen taalgroep. Anderen ervaren dat hun ouders de ontwikkeling van de tweede taal lang niet zo waarderen als die van de moedertaal.

Taal is ook nauw verbonden met de manier waarop mensen de taalwereld ordenen, hun culturele waarden en normen, de manier van denken, handelen en de manier waarop men met elkaar omgaat. Kennis van een taal gaat gepaard met kennis van de mensen die de taal spreken en van hun omgeving. Het gaat hier dus om de woordenschat in relatie met de betekenisrelatie: de *taalinhoud*. Ook *taalgebruiken* kunnen verschillen. Kennis van een taal betekent dus ook meer dan alleen kennis van woorden, grammaticale constructies en regels voor taalgebruik. De cultuur kan erin betrokken worden.⁷

Het succes van een meertalige ontwikkeling hangt dus sterk af van de individuele kenmerken van het kind en zijn of haar (taal)omgeving. Maar hoe zou dat gaan bij kinderen met een beperking?